

АНАЛІЗ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СУМІСНОСТІ СПОРТСМЕНІВ НА ОСНОВІ ПОРІВНЯННЯ МІЖ СОБОЮ ЇЇ ІНФОРМАЦІЙНИХ КОМПОНЕНТІВ

Сава БРИНЗАК

Національний університет фізичного виховання і спорту України

Анотація. Мета дослідження – провести порівняльний аналіз інформаційних компонентів психологічної сумісності. Методи та організація дослідження. У дослідженні взяли участь дві команди з хокею на траві, що виступають у чемпіонаті України і, що займають полярні положення в турнірній таблиці. Опитування спортсменів проводився за методикою "Система збалансованих індикаторів психологічного клімату спортивної команди. Установлено, що розгляд рангових положень, контактності спортсменів в системі координат, типів діадних стосунків, адекватності оцінки відношень самими досліджуваними дасть можливість побачити: які члени команди, посідаючи визначений загальний статус в команді, оцінюють свої стосунки як дружні чи конфліктні і яка при цьому, їх контактність в системі координат, яка адекватність оцінки відношень до себе.

Ключові слова: спортивна команда, психологічна сумісність, інформаційний компонент.

Постановка проблеми. Протягом тривалого часу як історії, так і сучасності, завжди, особлива увага відводилась та відводиться видам спорту, які носять ігровий характер. Спортивні ігри, які мають на меті змагання спортивних команд привертають особливу цікавість, а стрімкий розвиток фізичної культури та спорту висуває значні вимоги щодо команд, від яких все більше очікують ефективності та надійності. В результаті невдалого виступу чи провалу у відповідальних змаганнях, всі задаються питанням: «Що сталося із командою, чому вона не змогла взяти таку близьку їй перемогу, адже в ній зібрані високоякісні гравці, з нею працюють найкваліфікованіші тренери тощо». Вдалий виступ, навпаки, призводить до відчуття ейфорії та радості за улюблену команду, і як правило, в даному випадку, поверхово говориться про те, які ж причини сприяли досягненню такого високого результату.

В свою чергу, спортивна команда, той суб'єкт колективної діяльності, який об'єднує в одне ціле багатьох спортсменів, і від того, наскільки вони утворюють «моноліт», буде залежати їх виступ. Хороша атмосфера та задоволеність чи незадоволеність спортсменами один одного це та психологічна сумісність, яка в остаточному підсумку, стає однією із причин вдалих чи невдалих виступів команди. Над проблемою психологічної сумісності та групових процесів працювала доволі значна кількість дослідників – Ю.А. Колонійцев [3], О.І. Кудерміна [4], Б.Ф. Ломов [7], Г.В. Ложкін [6], Кенані Салім [5] та ін.

Разом з цим, проведений теоретико-методичний аналіз даних праць, в яких висвітлені різні сторони проблеми психологічної сумісності, дав можливість освітити первинну інформацію, яка дозволила визначити поняття цього групового феномену.

Так, психологічна сумісність спортивної команди – це цілісна компонента сумісної діяльності команди, в основі якої лежить суб'єктивна задоволеність взаємодіючих партнерів індивідуально-психологічними характеристиками один одного.

Розглядаючи, таким чином, психологічну сумісність (як суб'єктивну задоволеність партнерами один одного), невід'ємною та цінною інформацією в подальшому оціненні психологічної сумісності виступає: положення гравців в команді, що має на меті опис таких положень як ранг за запропонованими характеристиками, статусно-рольові позиції та контактність партнерів в системі координат; аналіз типів діадних стосунків в команді та відповідність оцінки спортсменами відношення до себе реальним відношенням до них в команді.

Інформаційні компоненти, які можна отримати в ході дослідження психологічної сумісності спортивної команди, окремо один від одного не дають тієї об'єктивної інфор-

мації, яка б дозволила робити узагальнюючі висновки та значно знизити проблематику даного питання.

Мета дослідження – провести порівняльний аналіз інформаційних компонентів психологічної сумісності.

Методи та організація дослідження. У дослідженні взяли участь дві команди з хокею на траві, що виступають у чемпіонаті України, умовно позначені як "А" і "Б", і які займають полярні положення в турнірній таблиці. Опитування спортсменів проводилося за методикою "Система збалансованих індикаторів психологічного клімату спортивної команди" (СЗІПК).

Обговорення результатів дослідження. Отримані в результаті дослідження оцінки суб'єктивної задоволеності партнерів один одним в командах дають доволі чітку картину взаємостосунків. Однак, отримані, в результаті оцінки, дані стосовно загальних статусних положень членів команди та їх контактності в системі координат, типів діадних стосунків, адекватності оцінки відношень не можуть об'єктивно говорити про оцінку психологічної сумісності, якщо розглядати їх як окремі інформаційні компоненти. Для цього потрібно провести порівняльний аналіз між виявленими видами інформаційних даних, які зводяться в єдину інформаційну батарею кількісних та якісних особливостей психологічної сумісності. Мається на увазі, що розгляд рангових положень, контактності спортсменів в системі координат, типів діадних стосунків, адекватності оцінки відношень самими досліджуваними дасть можливість побачити: які члени команди посідаючи визначений загальний статус в команді оцінюють свої стосунки як дружні чи конфліктні і яка при цьому їх контактність в системі координат, яка адекватність оцінки відношень до себе.

Так, в досліджуваній команді «А» тренери команди (№ 1 та 2), які в загальному статусі посідають лідерські позиції, поєднанні стосунками симпатії з усіма спортсменами команди. Такі лідери загального статусу команди як 12-й (неформальний лідер) поєднаний дружніми стосунками із 3-м, 4-м, 5-м, 6-м, 7-м, 10-м, 11-м, 13-м, 14-м, 15-м, 17-м, 18-м, 19-м за списком партнерами, а з іншими гравцями (1, 2, 8, 9, 16, 20 в списку) об'єднаний стосунками симпатії. Капітан команди (7-й за списком), об'єднаний дружніми стосунками із 3-м, 5-м, 6-м, 8-м, 10-м, 11-м, 12-м, 13-м, 14-м, 19-м за списком гравцями, а з такими членами команди як 1-й, 2-й, 4-й, 9-й, 15-й, 16-й, 17-й, 18-й та 20-й в списку характеризується стосунками симпатії. Це говорить про те, що лідери команди не конфліктують із своїми партнерами та виступають авторитетами серед них, що видно із переваги дружніх стосунків та стосунків симпатії між ними. В свою чергу гравці нижчих статусів, також, дружньо та з симпатією відносяться до своїх лідерів. До того ж, як видно із табл. 1, аутсайдері краще відносяться до своїх лідерів, а ніж ті до них.

Таблиця 1

Порівняльний аналіз відношень лідерів та аутсайдерів в команді А

Кількість членів команди // лідерів // аутсайдерів	Середня оцінка лідерами свого відношення до аутсайдерів	Середня оцінка відношення до аутсайдерів в команді без врахування лідерів	Середня оцінка думки аутсайдерів в команді про відношення до них лідерів	Середня оцінка думки аутсайдерів в команді про відношення до них партнерів без врахування лідерів	Середня оцінка аутсайдерів свого відношення до лідерів
20 // 4 // 2	2,9	3,9	3,9	3,24	4,4

Аналіз даних табл. 2, показує, що перші місця в загальному статусі займають ті члени команди, у яких немає реально конфліктних стосунків з партнерами, спостерігається достатньо велика перевага дружніх зв'язків та стосунків симпатії із членами команди. При даних умовах не є проблемою і наявність напружених стосунків в команді. В такі стосунки включенні гравці із передостанніми загальними статусами (16-й та 18-й за

списком) та гравець із середнім загальним статусом (9-й в списку), між якими спостерігається певна напруга. Причому, саме 9-й за списком гравець виставив їм негативні оцінки, що відкинуло їх в низ статусних положень. Проте, в цілому перевага стосунків симпатії та дружби між партнерами різних положень в загальному статусі команди пояснюється невеликою різницею між оцінками, отриманими членами команди за запропонованими характеристиками.

Таблиця 2

**Порівняння діадних стосунків спортсменів із їх положенням
в загальному статусі команди «А»**

Тип діадних стосунків	Номера членів команди																			
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
Конфліктні	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Напруженні	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-
Симпатії	18	18	3	5	8	7	9	9	12	4	9	6	8	4	6	8	4	7	3	9
Дружби	-	-	16	12	11	12	10	10	-	15	10	13	10	15	12	10	14	11	16	10
Нейтральні	1	1	-	2	-	-	-	-	5	-	-	-	1	-	1	-	1	-	-	-
Загальний статус в команді	1	3	12	19	16	7	4	6	8	5	9	2	10	11	14	16	15	18	13	20

Такий хід справ характеризується ще й тим, що більшість членів команди, які об'єднані стосунками дружби та симпатії адекватно оцінюють відношення до себе. Що підкреслює свідоме розуміння гравцями реальності справ в команді. Аутсайдер команди – гравець під номером № 20, знаходячись на останньому місці, не конфліктує із своїми партнерами, а навпаки включений в стосунки дружби та симпатії з ними. Проте, отримані ним оцінки, за запропонованими модулями, все ж таки, відсувають його на останні місця майже за всіма характеристиками, що й відкидає його на останнє місце в загальному заліку команди. До того ж, ці дані підтверджуються ще й тим, що цей спортсмен значно перевищує реальне відношення до нього партнерів. Це говорить про те, що цей гравець нездатний об'єктивно оцінювати події, які трапляються навколо нього. Напружені ж стосунки спостерігаються лише в одного спортсмена, який займає середній загальний статус в команді – 9-го із 16-м та 18-м за списком партнерами, їм він виставив оцінки із мінусовими значеннями, на противагу, вони виставляють йому позитивні оцінки. Із 1, 4, 13, 15, 17-м гравцями в 9-го спостерігаються нейтрально-позитивні стосунки, причому, вони оцінюють своє відношення до нього як дружнє та симпатії. В свою чергу, 9-й за списком гравець ставиться до них із обережністю виставляючи їм нульові оцінки. Такий хід справ підтверджується даними, де видно, що 9-й гравець значно недооцінює відношення до себе своїх партнерів та даними спостереження за цим гравцем, що теж вказує на відсутність свідомої оцінки оточуючої дійсності, хоч і незначно.

Дружні стосунки та стосунки симпатії переважаючи в команді «А» серед її членів підтверджуються, також, їх розташуванням та тісністю контактності в системі координат. де тренери та спортсмени знаходяться один біля одного за виключенням 20-го, який в загальному статусі посідає останнє місце та 4-го, 18-го і 16-го, які в загальному статусі теж займають передостанні позиції.

Порівняльний аналіз інформації, отриманої командою «Б» дозволив з'ясувати, що більшість гравців скріплені між собою далеко не дружніми стосунками. Переважають стосунки симпатії та напруженості між членами цієї команди. До того ж, спостерігається діада із конфліктними стосунками. Це гравці під номером 13 та 15 в списку. Відповідно до розташування в загальному статусі ці гравці, також, займають різне положення. Гравець під номером 15 займає середній загальний статус, в свою чергу 13-й – передостаннє місце у своїй команді. Окрім цього, цей гравець знаходиться в напружених стосунках з усіма

своїми партнерами. Це підтверджується і розташуванням членів команди в системі координат, де 13-й за списком гравець, разом із 4-м – займають найнижчі позиції. Причому, як видно із представлених діадних стосунків даної команди, гравець під 4-м номером в списку, також, не дуже контактує із своїми партнерами. Його стосунки носять характер нейтральних і лише дещо симпатії.

Проведений координатно-соціограмний аналіз в команді «Б» дозволив виявити розчленованість команди на дві підгрупи. Порівняння цього факту із діадними стосунками в цій команді, показує те, що гравці підгрупи із вищими положеннями відносяться до партнерів із нижчим розташуванням з більшою симпатією. В свою чергу інша підгрупа з гравців, які є аутсайдерами команди, характеризується замкнутістю та нейтральним відношенням до деяких своїх лідируючих партнерів.

Таблиця 3

Порівняльний аналіз відношень лідерів та аутсайдерів в команді Б

Кількість членів команди // лідерів // аутсайдерів	Середня оцінка лідерами свого відношення до аутсайдерів	Середня оцінка відношення до аутсайдерів в команді без врахування лідерів	Середня оцінка думки аутсайдерів в команді про відношення до них лідерів	Середня оцінка думки аутсайдерів в команді про відношення до них партнерів без врахування лідерів	Середня оцінка аутсайдерів свого відношення до лідерів
15 // 3 // 3	1,73	2,78	2,86	2,79	- 0,76

Проведений аналіз адекватності оцінки членів команди показує, що гравці із низькими статусами адекватно оцінюють відношення до себе своїх партнерів, що говорить про свідоме розуміння свого місця в команді та своїх недоліків. Однак деякі з них (№ 10, 14,) переоцінюють та значно переоцінюють (№ 12) відношення своїх партнерів до себе, що викликає в них певну пересторогу. В свою чергу підгрупа лідерів, включає гравців, які значно недооцінюють відношення (№ 5-й та 15-й за списком) до себе своїх партнерів.

Аналіз даних команди «Б», які представлені в табл. 4, показують, що перші та середні місця посідають ті члени команди, у яких переважають дружні зв'язки та стосунки симпатії. Проте, як виключення 5-й гравець за списком займаючи 2-ге загальне місце в команді включений в нейтральні зв'язки. Це пояснюється тим, що своїм партнерам він виставив нульові оцінки, а вони в свою чергу виставляли йому оцінки позитивного значення.

Як видно із табл. 4, напружені стосунки, хоч в малій кількості, але спостерігаються майже в кожного члена команди, за винятком аутайдера під № 13, в якого повністю переважають напруженні зв'язки із всіма партнерами та спостерігається відсутність стосунків дружби та симпатії.

Таблиця 4

Порівняння діадних стосунків спортсменів із їх положенням в загальному статусі команди «Б»

Тип діадних стосунків	Умовні номери членів команди														
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Конфліктні	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1
Напруженні	1	1	1	1	1	2	1	2	3	1	1	1	13	1	-
Симпатії	8	6	5	6	-	5	10	10	5	7	7	10	-	9	10
Дружби	4	2	6	1	-	4	1	1	2	4	4	1	-	3	1
Нейтральні	1	5	2	6	13	3	2	1	4	2	2	2	-	1	2
Загальний статус в команді	1	10	3	15	2	9	5	8	7	11	4	13	14	12	6

Висновки

Отримані в ході порівняльного аналізу інформаційних компонентів, дані дозволяють зробити висновок про те, що розгляд рангових положень, контактності спортсменів в системі координат, типів діадних стосунків, адекватності оцінки відношень самими досліджуваними дає можливість побачити: які члени команди посідаючи визначений загальний статус в команді оцінюють свої стосунки як дружні чи конфліктні і яка при цьому, їх контактність в системі координат, яка адекватність оцінки відношень до себе. Так, в команді «А», спортсмени краще задоволені один одним, що й видно з отриманої інформації. В команді «Б» всі гравці включені в напружені стосунки, а відтак, задоволеність один одним не носить оптимального характеру.

Перспективи подальших досліджень. На основі отриманих результатів намічено напрями подальших досліджень, які полягають у розробці методичних рекомендації для тренерів щодо експрес-оцінки психологічної сумісності спортсменів.

Список літератури

1. Анцупов А.Я. Социально-психологическая оценка персонала: учеб. пособие для студ. вузов / А.Я. Анцупов, В.В. Ковалев. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2006. – 303 с.
2. Бабушкин Г.Д., Кулагина Е.В. Психологическая совместимость и срабатываемость в спортивной деятельности. – Омск: СибГАФК, 2001. – 110 с.
3. Коломийцев Ю.А. Структура социально-психологического климата спортивных команд // Материалы VII Международного конгресса по психологии спорта. – Монпелье, Франция, 1990. – С. 20.
4. Кудерміна О.І. Інструментальне спілкування як чинник успішності сумісної ігрової діяльності (на прикладі кваліфікованих волейболістів): Автореф. Дис. Канд. психол. наук.: 19.00.05 / Київський національний університет ім. Т.Г. Шевченка. – К., 2000. – 21 с.
5. Кенани С. Стиль руководства и психологический климат спортивной команды // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Зб. наук. пр. / За ред. Єрмакова С.С. – Харків: ХДАДМ (ХХП), 2003. – № 14. – С. 89-96.
6. Ложкін Г.В. Команда як колективний суб'єкт діяльності в соціальній організації // Соціальна психологія. – К., 2005. – № 6(14).
7. Ломов Б.Ф. Совместная групповая деятельность людей, формирование трудовых коллективов и психологические аспекты управления ими. – В кн.: Правовые и социально-психологические аспекты управления. – М., 1972.

АНАЛИЗ ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ СОВМЕСТИМОСТИ НА ОСНОВЕ СРАВНЕНИЯ МЕЖДУ СОБОЙ ЕЕ ИНФОРМАЦИОННЫХ КОМПОНЕНТОВ

Савва БРИНЗАК

Национальный университет физического воспитания и спорта Украины

Аннотация. Цель исследования – провести сравнительный анализ информационных компонентов психологической совместимости. Методы и организация исследования. В исследовании приняли участие две команды по хоккею на траве, которые выступают в чемпионате Украины и занимают полярные положения в турнирной таблице. Опрашивание спортсменов проводилось по методике «Система сбалансированных индикаторов психологического климата спортивной команды». Установлено, что рассмотрение

ранговых положений, контактности спортсменов в системе координат, типов диадных отношений, адекватности оценки отношений самими исследуемыми даст возможность увидеть: что члены команды, занимая определенный общий статус в команде, оценивают свои отношения как дружные или конфликтные и какая при этом их контактность в системе координат, какая адекватность оценки отношений к себе.

Ключевые слова: спортивная команда, психологическая совместимость, информационный компонент.

THE ANALYSIS OF PSYCHOLOGICAL COMPATIBILITY ON THE BASIS OF COMPARISON BETWEEN EACH OTHER OF ITS INFORMATIONAL COMPONENTS

Sava BRYNZAK

National University of Physical Education and Sport of Ukraine

The purpose of research – To carry out the comparative analysis of informational components of psychological compatibility.

Methods and the organization of research. Two teams of field hockey players taken part in the research. They participated in the championship of Ukraine and were at polar positions in the tournament table. The sportsmen have been questioned by the method "System of the balanced indicators of a sports team's psychological climate". It has been found out that the consideration of rang positions, sportsmen's contacts in the system of coordinates, types of diadic relations and adequate estimation of relations by the researched themselves would enable to see what team members, taking certain common status in the team, estimate their relations as friendly or conflict ones, what contacts they have in the system of coordinates and how adequate their estimation of attitudes to themselves is.

Key words: sports team, psychological compatibility, informational component.